

Učená spoločnosť SAV
The Learned Society of the Slovak Academy of Sciences
c/o Ústav anorganickej chémie Slovenskej akadémie vied
Dúbravská cesta 9, 845 36 Bratislava, Slovak Republic
e-mail: jozef.noga@savba.sk

Správa o činnosti Učenej spoločnosti SAV za rok 2016

Po predchádzajúcich intenzívnych prípravách v súvislosti s pripravovaným procesom transformácie SAV, bol rok 2016 Učenou spoločnosťou SAV (ďalej UČS) očakávaný ako rok, ktorý mal okrem prepotrebnej reformy systému riadenia výskumu a vývoja (nielen) v SAV priniesť aj zmenu v zákone o SAV, ktorou by členstvo v UČS prestalo byť limitované pre „vedcov akadémie“. Toto obmedzenie do značnej miery ovplyvňuje i celospoločenskú akceptáciu UČS, ktorá by po jeho odstránení mala celonárodnú pôsobnosť. I keď túto zmenu sa podarilo presadiť v rámci *Návrhu zákona o verejnej výskumnej inštitúcii a o zmene a doplnení niektorých zákonov* (t. j. i vyvolanej zmene zákona o SAV), tento návrh napokon vo Vláde SR doposiaľ nebol prerokovaný.

Učená spoločnosť SAV sa v roku 2016 zišla na dvoch riadnych zasadnutiach Valného zhromaždenia UČS (ďalej VZ), a okrem operatívnej e-mailovej komunikácie v medziobdobiach zasadala Rada UČS (ďalej Rada) celkovo 4 krát.

V období pred prvým valným zhromaždením sa Rada UČS fyzicky zišla dva krát. 25. 1. bolo operatívne stretnutie k organizácii hodnotenia kandidátov do UČS podľa platného volebného poriadku. Zasadnutie Rady 15.3. bolo venované najmä organizácii nadchádzajúcich volieb do UČS a príprave programu volebného VZ.

Od začiatku roka však členovia Rady intenzívne komunikovali ohľadne prípravy Výzvy Rady Učenej spoločnosti SAV k tvorbe Programového vyhlásenia Vlády SR na volebné obdobie 2016-2020. Táto výzva bola ešte pred parlamentnými voľbami distribuovaná predsedom relevantných politických strán, s cieľom nasmerovať Programové vyhlásenie Vlády SR pre obdobie 2016-2020 v oblasti vednej politiky SR, s dôrazom na podporu špičkového výskumu. Vo výzve sa tiež zdôraznila urýchlená potreba transformácie organizácií SAV na verejné výskumné inštitúcie, potreba posilniť postavenie vedeckej špičky ako i potreba nástrojov pre motiváciu mladých kvalitných odborníkov zostať vo výskume v rámci SR.

Prvé VZ v r. 2016 sa uskutočnilo 30. 3. a zúčastnilo sa na ňom 31 riadnych (66%) a 19 emeritných členov (37%). Hlavným bodom programu boli voľby nových členov UČS. Okrem toho odznela informácia predsedu SAV, prof. Šajgalíka, o podmienkach pre výskum v krajinách V4. Vo svojej prezentácii vychádzal z analýzy Jean-Pierre Bourguignona, prezidenta ERC, o stave podpory vedy, vedeckých výstupoch a úspešnosti v získavaní grantov EC v krajinách V4. Z analýzy vyplynulo nelichotivé postavenie SR a akútna potreba zmeny v prospech podpory vedy a obzvlášť špičkového výskumu v SR. Prof. Šajgalík, zdôraznil predovšetkým veľmi slabú úspešnosť v získavaní ERC grantov, priamo súvisiacich s inovatívnym špičkovým výskumom. K tomuto bodu sa rozprúdila rozsiahla diskusia, nakoľko vedecké kritériá, ktoré sa očakávajú pre uchádzačov o takéto projekty (najmä seniorské) je veľmi ťažko splniť za súčasných podmienok financovania vedy v SR. V tejto súvislosti predseda SAV apeloval na členov UČS, aby všemožne podporovali svojich mladých kolegov-vedcov pri snahe získať granty ERC, a boli im nápomocní najmä prostredníctvom svojich vedeckých kontaktov, či know-how písania projektov.

Do volieb bolo zaradených 16 návrhov (15 na riadne a 1 na emeritné členstvo), z toho 3 návrhy boli opakované z predchádzajúcich volieb so súhlasom navrhovaných kandidátov. Všetky návrhy získali garanciu aspoň od dvoch členov UČS, a teda všetky boli kvalifikované do hodnotiaceho procesu.

Samotnému volebnému VZ predchádzalo hodnotenie každého návrhu piatimi vylosovanými členmi UČS, pričom do samotnej voľby na VZ postúpilo 11 návrhov na riadne

členstvo a 1 návrh na emeritné členstvo. Zvyšných 5 návrhov nezískalo volebným poriadkom stanovenú limitnú podporu.

Na VZ boli následne za riadnych členov zvolení:

Prof. PhDr. Mária Bátorová, DrSc., Ústav svetovej literatúry SAV, Bratislava
Prof. RNDr. Alexander Feher, DrSc., Prírodovedecká fakulta UPJŠ, Košice
Doc. RNDr. Ján Feranec, DrSc., Geografický ústav SAV, Bratislava
Ing. Matej Jergel, DrSc., Fyzikálny ústav SAV, Bratislava
RNDr. Anton Krištín, DrSc., Ústav ekológie lesa SAV, Zvolen
Ing. Ján Kuzmík, DrSc., Elektrotechnický ústav SAV, Bratislava
Ing. Juraj Lapin, DrSc., Ústav materiálov a mechaniky strojov SAV, Bratislava
MUDr. Táňa Ravingerová, DrSc., Ústav pre výskum srdca SAV, Bratislava

a za emeritného člena:

Prof. PhDr. Peter Zajac, DrSc. z Ústavu slovenskej literatúry SAV v Bratislave.

Medzi jarným a jesenným VZ sa uskutočnilo zasadnutie Rady 15. 8., ktorého hlavnou náplňou bola príprava programu jesenného VZ. V tejto súvislosti Rada tiež rozhodla o uskutočnení ankety medzi členmi UčS, týkajúcej sa transformácie organizácií SAV na v.v.i., výkonnosti výskumu v SR, súťaže o projekty vrátane projektov EÚ, a tiež niektorých aktuálnych otázok riadenia SAV. Táto anketa bola distribuovaná v dostatočnom predstihu pred konaním VZ. Ankety sa zúčastnilo 20 respondentov a jej výsledky boli čiastočne prezentované na VZ. Z odpovedí k prvej téme bol zrejmý najmä vysoký rozptyl predstáv o očakávaných výhodách transformácie o v.v.i.; zhoda na potrebe pridelenia majetku, ktorý SAV v súčasnosti spravuje, ako dôležitej podmienky transformácie; a väčšinovo kompromisná atmosféra v súvislosti s potenciálnym zlučovaním inštitúcií. Z odpovedí k druhej téme respondenti za hlavnú príčinu dlhodobého zaostávania SR považujú „nezáujem exekutívy o vedu“ nasledovaný „nedostatočným financovaním zo štátneho rozpočtu“ a „únikom mladej generácie do zahraničia“. „Zvýšenie náročnosti súťaže o prostriedky H2020“ považujú repondenti za menej významnú príčinu.

Jesenné VZ sa uskutočnilo 27.9.2016 za účasti 29 riadnych (57%) a 18 emeritných členov (33%). Hlavným bodom programu bola diskusia na tému „Medzinárodné porovnanie kvality výkonu vedných odborov na Slovensku, metodiky hodnotenia vo výskume a vývoji“. Tento bod bol do programu zaradený vzhľadom na aktuálnu akreditáciu SAV, ale i hľadania nového modelu pre hodnotenie vedy, či akreditačného procesu pre rezort vysokých škôl.

V prvej časti E. Majková prezentovala výsledky medzinárodného porovnania kvality výkonu vedných odborov v SR, ktoré boli publikované ako výsledok projektu Národohospodárskeho ústavu AV ČR, vvi. V štúdii je SR porovnávaná v rámci súboru 11 krajín (Rakúsko, Estónsko, Fínsko, ČR, Maďarsko, Izrael, Nový Zéland, Poľsko, Slovinsko, SR a Švédsko) pričom jednotlivé ukazovatele výkonu a kvality výskumu sa porovnávali s priemerom z týchto krajín s váhovaním na populáciu. Výsledky ukazujú, že na Slovensku nie je jediný vedný odbor, ktorý by vynikal nadpriemerným excelentným publikačným výkonom. Takmer všetky vedné odbory, vrátane tých najväčších, za priemerom hlboko zaostávajú a typicky dosahujú menej než polovičný počet článkov v špičkových časopisoch odboru oproti priemeru ostatných krajín.

V druhej časti E. Majková stručne zhrnula metodiky hodnotenia a výkonového financovania výskumných organizácií v rôznych (najmä) európskych krajinách, vychádzajúc z rozsiahlej štúdie uskutočnenej pod vedením Technopolis Group z Veľkej Británie, so zameraním vytvoriť nové metódy hodnotenia a zásad financovania vedy a výskumu v Českej republike. Vzhľadom na vysokú podobnosť inštitucionálnych prostredí sú závery odporúčané pre Českú republiku inšpiratívne aj pre Slovenskú republiku.

P. Moczo stručne zhrnul predstavy MŠV VaŠ o pripravovanom modeli hodnotenia, ktorého podstatu má tvoriť britský model REF (Research Excellence Framework) a o vytvorení pracovnej skupiny pod jeho vedením, ktorej úlohou je navrhnuť implementáciu vhodnú pre SR.

V závere tohto bloku M. Urban podrobnejšie predstavil najmä dva britské modely hodnotenia za ostatné zhruba 2 dekády - RAE (Research Assessment Exercise) a REF. Vo svojom vystúpení zdôraznil, že by mali byť kladené vyššie nároky na PhD štúdium, čo by následne malo viesť k redukcii počtu VŠ s akreditáciou na 3. stupeň vysokoškolského štúdia. V krátkosti predstavil projekt identifikácie špičkových tímov na VŠ uskutočnený Akreditačnou komisou SR. Projekt identifikácie špičkových tímov pokračuje každoročnou výzvou na predkladanie návrhov. Status špičkového tímu sa priznáva na dobu 6 rokov.

V následnej diskusii k tomuto bloku odzneli komentáre o potrebe nezávislého auditu, ktorý by identifikoval problémy ako i potrebe výrazného navýšenia prostriedkov rozdeľovaných v súťažnom prostredí cez grantové agentúry. Rovnako sa zdôraznil význam preferovaného financovania excelentného výskumu. Tiež odznelo, že výsledky akéhokoľvek hodnotenia musia byť progresívnejšie odzrkadlené pri inštitucionálnom financovaní.

VZ tiež rozhodlo o konaní volieb do UčS v termíne od 15.3. do 30.4. 2017 a stanovilo maximálny limit 10 nových riadnych členov.

Posledné zasadnutie Rady v r. 2016 sa uskutočnilo 22. 11. Venovalo sa najmä príprave volieb do UčS, príprave výročnej večere UčS, ako i diskusii o iniciatívach MŠ smerom k reforme akreditačného a evaluačného procesu v oblasti vysokých škôl. Predseda tiež informoval o nadviazaní kontaktov s Učenou spoločnosťou Českej republiky (UčS ČR). Pozvanie na neformálne stretnutie v rámci výročnej večere UčS prijal jej predseda, RNDr. Zdeněk Havlas, DrSc.

29. 11. sa uskutočnila výročná večera UčS SAV, za účasti 50 riadnych a emeritných členov. Hostom podujatia bol predseda UčS ČR, RNDr. Zdeněk Havlas, DrSc, ktorý predniesol tradičnú reč po večeri (after dinner speech). Vo svojom vystúpení informoval o aktivitách a postavení tejto spoločnosti v rámci ČR. Súčasne tlmočil pozvanie pre predsedu UčS SAV na VZ zhromaždenie UčS ČR v máji 2017.

Aj v roku 2016 bola UčS prizvaná k účasti na vyhodnocovaní súťaže Vedec roka. V komisii, ktorá posudzovala návrhy na laureátov súťaže pracovali nasledujúci členovia UčS SAV: RNDr. Eva Majková, DrSc., ktorá bola zvolená za predsedníčku hodnotiacej komisie, prof. RNDr. Jozef Masarik, DrSc. a prof. RNDr. Jozef Noga, DrSc. Tento ročník súťaže sa konal pod záštitou prezidenta SR Andreja Kisku. Slávnostné vyhlásenie výsledkov súťaže sa uskutočnilo dňa 10. mája 2016 o 10.00 hod. v Zrkadlovej sieni Primaciálneho paláca v Bratislave za účasti ministra školstva, vedy, výskumu a športu SR Petra Plavčana, generálneho riaditeľa Centra vedecko-technických informácií SR prof. RNDr. Jána Turňu, CSc., predsedu Slovenskej akadémie vied a člena UčS SAV prof. RNDr. Pavla Šajgalíka, DrSc., a prezidenta Zväzu slovenských vedeckotechnických spoločností prof. Ing. Dušana Petráša, CSc., ako štatutárnych zástupcov vyhlasovateľov súťaže. UčS reprezentovali predseda, prof. Jozef Noga, DrSc. a podpredseda, prof. RNDr. Peter Moczo, DrSc.

Ako každoročne, aj v roku 2016 sa členovia Učenej spoločnosti SAV aktívne zapájali do rôznych aktivít na podporu a propagáciu vedy, ako napríklad rozhovory v dennej tlači, stĺpčky a články v dennej tlači či iných periodikách, vystúpenia v televízii, resp. v krátkych televíznych dokumentoch o vede a osobnostiach vedy. Popri tomto vystupovali s popularizačnými prednáškami pred širokou verejnosťou (Noc výskumníka, Veda v Centre, Festival vedeckých filmov FVF 2016, sprievodné akcie v rámci týždňa vedy a techniky, a p.), alebo na akciách organizovaných rezortnými ministerstvami.

Ku koncu roka 2016 mala Učená spoločnosť 51 riadnych, 53 emeritných a 9 čestných členov.